

HENRYK SPUSTEK

Uniwersytet Opolski

Analiza porównawcza wybranych społeczeństw obywatelskich

Tylko życie poświęcone innym warte jest przeżycia.

Albert Einstein

1. Wprowadzenie

Zasadnicze znaczenie dla jakości społeczeństwa obywatelskiego ma troska o dobro wspólne (art. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej: „Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli”). Leży ona w szeroko pojętym interesie wszystkich obywateli naszego państwa. Można wyróżnić dwa wzajemnie przenikające się mechanizmy funkcjonujące w obrębie państwa. Jest to aktywność obywatelska, którą charakteryzują więzi poziome łączące aktorów sieci społecznej (poszczególnych obywateli), oraz działalność państwa, w myśl funkcji potęgi opiekuńczej sprowadzająca się do relacji pionowych. Państwo, poprzez narzucanie ścisłych reguł, porządkuje i ukierunkowuje działania poszczególnych grup społecznych¹. Aktywność społeczeństwa w ramach działalności tzw. trzeciego sektora ma zasadniczy wpływ na wielkość i jakość kapitału społecznego, a to z kolei przekłada się w sposób bezpośredni na kondycję społeczeństwa obywatelskiego. Poniżej przytoczono dwie definicje społeczeństwa obywatelskiego.

Społeczeństwo obywatelskie jest przestrzenią działania instytucji, organizacji, grup społecznych i jednostek, rozciągającą się pomiędzy rodziną, państwem i rynkiem, w której ludzie podejmują wolną debatę na temat wartości składających

---

¹ S. Filipowicz, *O władzy grzechu i grzechach władzy*, Warszawa 1992, s. 246.

się na wspólne dobro oraz dobrowolnie współdziałają ze sobą na rzecz realizacji wspólnych interesów².

Spółczesnym obywatelskim jest społeczeństwo, w którym istnieją aktywni, myślący o interesach społeczności obywatele, zależności polityczne oparte na zasadach równości i stosunki społeczne polegające na zaufaniu i współpracy³.

Obie te definicje wskazują jednoznacznie na zasadniczą rolę społeczeństwa obywatelskiego w kształtowaniu bezpieczeństwa państwa.

Terroryzm, niezależnie od formy i sposobu działania, skierowany jest przeciwko społeczeństwu. Terrorysta w swoim postępowaniu kieruje się zasadą zbiorowej kary wymierzonej społeczeństwu w imię wyznawanych przez siebie wartości. Społeczeństwo obywatelskie staje się zatem naturalną ofiarą działalności grup terrorystycznych. Formą obrony przed atakami terrorystycznymi na etapie profilaktyki jest ciągle podnoszenie jakości społeczeństwa obywatelskiego. Ma to zasadnicze znaczenie we wszystkich stadiach walki z terroryzmem, zarówno na etapie usuwania skutków, jak i niwelowania przyczyn ataków. Miernikiem jakości społeczeństwa obywatelskiego jest tzw. indeks społeczeństwa obywatelskiego określany na podstawie diagramu zwanego diamentem społecznym.

2. Model społeczeństwa obywatelskiego w Polsce

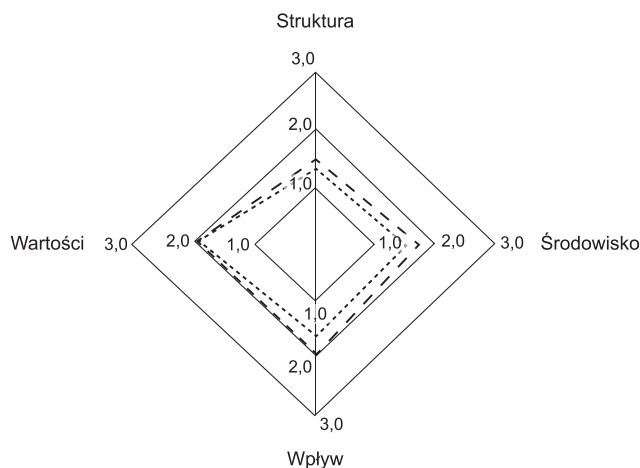
Model diamentu społeczeństwa obywatelskiego w Polsce został wykonany z uwzględnieniem czterech podstawowych wymiarów: struktury, środowiska, wartości i wpływu, umieszczonych na czterech osiach wykresu. W każdym z nich wyróżniono kryteria, do których przypisano poszczególne grupy wskaźników⁴. Na podstawie danych zaczerpniętych z literatury przeprowadzono ocenę wskaźników kondycji społeczeństwa obywatelskiego w Polsce. Uzyskane wyniki zawarto w tabelach 1–8 oraz zobrazowano na rysunku 1. Linią przerywaną zostały połączone wartości wskaźników po przypisaniu im wartości wagowych. Otrzymany model diamentu społeczeństwa obywatelskiego w Polsce pokazuje, że najsłabszym elementem systemu jest struktura. Wartości, środowisko oraz wpływ (efekt podjętych działań) pozostają na zbliżonym poziomie. Przypisanie współczynników ważności do poszczególnych kryteriów umożliwiło wykonanie jakościowo nowego modelu potwierdzającego słabość społeczeństwa obywatelskiego w Polsce w zakresie struktury. Jednocześnie potwierdzono silną stronę społeczeństwa

² P. Frączak, M. Rogaczewska, K. Wygnański, *Głos w dyskusji na temat wizji rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce*, Warszawa 2005.

³ R.D. Putnam, *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Kraków 1995, s. 31–32.

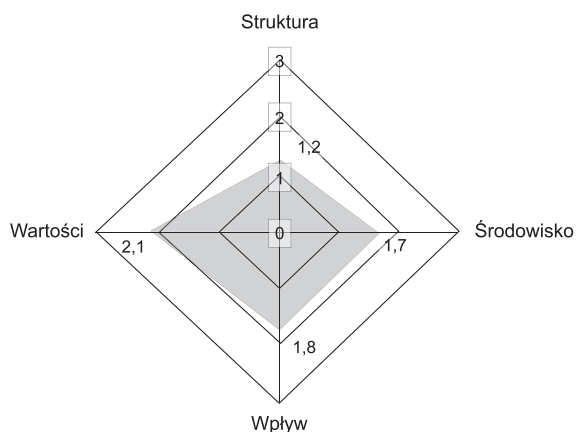
⁴ Stowarzyszenie Klon/Jawor, *Indeks społeczeństwa obywatelskiego 2007*, Warszawa 2008.

obywatelskiego w obszarze wartości, a także zmodyfikowano radykalne spojrzenie na obszar środowiska i wpływu. Uzyskany wynik świadczy o znacznie lepszej kondycji społeczeństwa obywatelskiego w Polsce, niż to przedstawiono w raporcie Stowarzyszenia Klon/Jawor z 2008 roku. Dla porównania zamieszczono też diagram jakości społeczeństwa obywatelskiego Polski pochodzący z bazy danych CIVICUS (rys. 2). Analiza diagramów zamieszczonych na rysunkach 1–2 pozwala stwierdzić, że jakość społeczeństwa obywatelskiego w Polsce na przestrzeni lat 2008–2013 zbytnio się nie zmieniła.

Rys. 1. „Diamant” społeczeństwa obywatelskiego Polski

Źródło: opracowanie własne na podstawie Stowarzyszenie Klon/Jawor, *op. cit.*, s. 9.

Rys. 2. Społeczeństwo obywatelskie w Polsce — diagram wykonany przez CIVICUS

Źródło: www.civicus.org (dostęp: 7.12.2013).

Tabela 1. Hierarchiczna klasyfikacja kryteriów w zakresie rozległości i głębokości partycypacji społecznej oraz zróżnicowania uczestników społeczności obywatelskiej

Wymiar (grupa kryteriów)	Kryterium	Wskaźnik kondycji społeczeństwa obywatelskiego (właściwość)	Ocena		
			O ₁ [*]	waga	O ₂ ^{**}
1	2	3	4	5	6
struktura	rozległość partycypacji społecznej	niepartyjne działania polityczne	+	0,1	0,1
		filantropia (liczba darczyńców)	+	0,3	0,3
		członkostwo (liczba członków)	+/-	0,1	0
		wolontariat (liczba wolontariuszy)	+	0,2	0,2
		zbiorowe działania na rzecz społeczności lokalnej	+	0,3	0,3
poziom spełnienia kryterium [%]			27	—	30
struktura	głębokość partycypacji społecznej	filantropia	+	0,6	0,6
		wolontariat (poświęcony czas)	+	0,3	0,3
		członkostwo (przynależność do więcej niż jednej organizacji)	+/-	0,1	0
poziom spełnienia kryterium [%]			22	—	30
struktura	zróżnicowanie uczestników społeczeństwa obywatelskiego	członkostwo w organizacjach społeczeństwa obywatelskiego	++	0,4	0,8
		liderzy organizacji społeczeństwa obywatelskiego	+	0,2	0,2
		regionalne rozmieszczenie organizacji społeczeństwa obywatelskiego	+	0,4	0,4
poziom spełnienia kryterium [%]			44	—	47

*Ocena przy założeniu jednakowych wag poszczególnych wskaźników.

**Ocena uwzględnia wagi poszczególnych wskaźników.

Źródło: *Bezpieczeństwo personalne a bezpieczeństwo strukturalne państwa*, red. T. Grabińska, H. Spustek, Wrocław 2013, s. 49–62.

Tabela 2. Hierarchiczna klasyfikacja kryteriów w zakresie poziomu zorganizowania, relacji wewnętrznych oraz zasobów społeczności obywatelskiej

Wymiar (grupa kryteriów)	Kryterium	Wskaźnik kondycji społeczeństwa obywatelskiego (właściwość)	Ocena		
			O ₁ *	waga	O ₂ **
1	2	3	4	5	6
struktura	poziom zorganizowania	organizacje parasolowe	+	0,1	0,1
		efektywność organizacji parasolowych	+	0,1	0,1
		samoregulacja	+	0,1	0,1
		infrastruktura wspomagająca działania organizacji	++ +	0,5	1,5
		powiązania międzynarodowe	+	0,2	0,2
poziom spełnienia kryterium [%]			47	—	67
struktura	relacje wewnętrzne	komunikacja	+	0,5	0,5
		współpraca	+	0,5	0,5
poziom spełnienia kryterium [%]			33	—	33
struktura	zasoby	zasoby finansowe	+	0,3	0,3
		zasoby ludzkie	+	0,2	0,2
		zasoby technologiczne i sprzętowe	++	0,5	1
poziom spełnienia kryterium [%]			44	—	50

*Ocena przy założeniu jednakowych wag poszczególnych wskaźników.

**Ocena uwzględnia wagi poszczególnych wskaźników.

Źródło: *Bezpieczeństwo personalne...*, s. 49–62.

Wskaźniki kondycji społeczeństwa obywatelskiego w wymiarze struktury wykazują duże zróżnicowanie w zależności od przyjętego systemu współczynników wagowych. Widać to wyraźnie, jeśli porównać wartości zawarte w kolumnach 4 i 6, w wierszu poziom spełnienia kryterium (tabela 1 i 2). Największe zróżnicowanie widoczne jest w przypadku wskaźnika poziom zorganizowania (20%).

Tabela 3. Hierarchiczna klasyfikacja kryteriów w zakresie kontekstu politycznego, podstawowych praw i wolności, kontekstów ekonomiczno-społecznego oraz społeczno-kulturowego

Wymiar (grupa kryteriów)	Kryterium	Wskaźnik kondycji społeczeństwa obywatelskiego (właściwość)	Ocena		
			O ₁ *	waga	O ₂ **
1	2	3	4	5	6
środowisko	kontekst polityczny	prawa polityczne	+++	0,2	0,6
		konkurencja polityczna	++	0,2	0,4
		rządy prawa	++	0,2	0,4
		korupcja	+	0,15	0,15
		efektywność państwa	++	0,2	0,4
		decentralizacja	+	0,05	0,05
poziom spełnienia kryterium [%]			61	—	67
środowisko	podstawowe prawa i wolności	wolności obywatelskie	++	0,4	0,8
		prawo do informacji	++	0,3	0,6
		wolność mediów	++	0,3	0,6
poziom spełnienia kryterium [%]			67	—	67
środowisko	kontekst ekonomiczno-społeczny		++	1	2
poziom spełnienia kryterium [%]			67	—	67
środowisko	kontekst społeczno-kul- turowy	zaufanie	+	0,4	0,4
		tolerancja	++	0,3	0,6
		uczciwość obywatelska	+	0,3	0,3
poziom spełnienia kryterium [%]			44	—	43

*Ocena przy założeniu jednakowych wag poszczególnych wskaźników.

**Ocena uwzględnia wagi poszczególnych wskaźników.

Źródło: *Bezpieczeństwo personalne...*, s. 49–62.

Tabela 4. Hierarchiczna klasyfikacja kryteriów podstawowych w zakresie środowiska prawnego oraz relacji pomiędzy społeczeństwem obywatelskim a państwem i biznesem

Wymiar (grupa kryteriów)	Kryterium	Wskaźnik kondycji społeczeństwa obywatelskiego (właściwość)	Ocena		
			O ₁ *	waga	O ₂ **
1	2	3	4	5	6
środowisko	środowisko prawne	rejestracja organizacji społeczeństwa obywatelskiego	+	0,2	0,2
		rzecznictwo	+	0,2	0,2
		przepisy podatkowe dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego	++	0,3	0,6
		ulgi podatkowe dla darczyńców	+	0,3	0,3
poziom spełnienia kryterium [%]			42	—	43
środowisko	relacje pomię- dzy państwem a społecz- stwem obywa- telskim	autonomia	++	0,4	0,8
		dialog	+	0,2	0,2
		współpraca/wsparcie	++	0,4	0,8
poziom spełnienia kryterium [%]			56	—	60
środowisko	relacje biznesu i społeczeństwa obywatelskiego	nastawienie biznesu do społeczeństwa obywatelskiego	+	0,3	0,3
		społeczna odpowiedzialność biznesu	+	0,3	0,3
		filantropia przedsiębiorstw	+	0,4	0,4
poziom spełnienia kryterium [%]			33	—	33

*Ocena przy założeniu jednakowych wag poszczególnych wskaźników.

**Ocena uwzględnia wagi poszczególnych wskaźników.

Źródło: *Bezpieczeństwo personalne...*, s. 49–62.

Wskaźniki kondycji społeczeństwa obywatelskiego w wymiarze środowisko nie wykazują dużego zróżnicowania po wprowadzeniu systemu współczynników wagowych — maksymalnie 4% w przypadku wskaźnika relacje pomiędzy państwem a społeczeństwem obywatelskim (tab. 3 i 4).

Tabela 5. Hierarchiczna klasyfikacja kryteriów w zakresie demokracji, przejrzystości, tolerancji oraz walki z przemocą

Wymiar (grupa kryteriów)	Kryterium	Wskaźnik kondycji społeczeństwa obywatelskiego (właściwość)	Ocena		
			O ₁ *	waga	O ₂ **
1	2	3	4	5	6
wartości	demokracja	demokracja w organizacjach społeczeństwa obywatelskiego	+	0,3	
		działania promujące demokrację	++	0,7	
poziom spełnienia kryterium [%]				—	
wartości	przejrzystość	korupcja w społeczeństwie obywatelskim	++	0,3	0,6
		finansowa przejrzystość organizacji społeczeństwa obywatelskiego	+/-	0,4	0
		działania społeczeństwa obywatelskiego promującego przejrzystość	++	0,3	0,6
poziom spełnienia kryterium [%]			44	—	40
wartości	tolerancja	tolerancja w społeczeństwie obywatelskim	++	0,5	1
		działania społeczeństwa obywatelskiego promującego tolerancję	++	0,5	1
poziom spełnienia kryterium [%]			67	—	67
wartości	walka z przemocą	przemoc w organizacjach społeczeństwa obywatelskiego	++	0,4	0,8
		działania społeczeństwa obywatelskiego przeciwsta- wiający się przemocy	+++	0,6	1,8
poziom spełnienia kryterium [%]			83	—	87

*Ocena przy założeniu jednakowych wag poszczególnych wskaźników.

**Ocena uwzględnia wagi poszczególnych wskaźników.

Źródło: *Bezpieczeństwo personalne...*, s. 49–62.

Tabela 6. Hierarchiczna klasyfikacja kryteriów w zakresie równości płci, przeciwdziałania ubóstwu oraz ochrony środowiska

Wymiar (grupa kryteriów)	Kryterium	Wskaźnik kondycji społeczeństwa obywatelskiego (właściwość)	Ocena		
			O ₁ *	waga	O ₂ **
1	2	3	4	5	6
wartości	równość płci	równość płci w organizacjach społeczeństwa obywatelskiego	++	0,5	1
		działania organizacji społeczeństwa obywatelskiego promujące równość płci	++	0,5	1
poziom spełnienia kryterium [%]			67	—	67
wartości	przeciwdziałanie ubóstwu	działania organizacji społeczeństwa obywatelskiego przeciwdziałające ubóstwu	+++	1	3
poziom spełnienia kryterium [%]			100	—	100
wartości	ochrona środo- wiska	działania organizacji społeczeństwa obywatelskiego na rzecz ochrony i zachowania środowiska	++	1	2
poziom spełnienia kryterium [%]			67	—	67

*Ocena przy założeniu jednakowych wag poszczególnych wskaźników.

**Ocena uwzględnia wagi poszczególnych wskaźników.

Źródło: *Bezpieczeństwo personalne...*, s. 49–62.

Wskaźniki kondycji społeczeństwa obywatelskiego w wymiarze wartości pozostają na niezmiennym poziomie niezależnie od przyjętego systemu wagowego (tab. 5 i 6).

Wymiar wartości funkcjonuje najlepiej spośród wszystkich czterech rozpatrywanych obszarów społeczeństwa obywatelskiego.

Tabela 7. Hierarchiczna klasyfikacja kryteriów w zakresie wpływu na politykę społeczną, monitorowania działań finansowych instytucji państwa i biznesu oraz reagowania na problemy społeczne

Wymiar (grupa kryteriów)	Kryterium	Wskaźnik kondycji społeczeństwa obywatelskiego (właściwość)	Ocena		
			O ₁ [*]	waga	O ₂ ^{**}
1	2	3	4	5	6
wpływ (efekty działań)	wpływ na politykę społeczną	wpływ społeczeństwa obywatelskiego na kształt polityki społecznej	+	0,3	0,3
		wpływ społeczeństwa obywatelskiego na przestrze- ganie praw człowieka	++	0,5	1
		wpływ społeczeństwa obywa- telskiego na konstruowanie budżetu państwa	+	0,2	0,2
poziom spełnienia kryterium [%]			44	—	50
wpływ (efekty działań)	monitorowanie działań finanso- wych instytucji państwa i biznesu	monitorowanie działań finansowych instytucji państwowych	++	0,5	1
		monitorowanie działań finansowych prywatnych przedsiębiorców	+/-	0,5	0
poziom spełnienia kryterium [%]			33	—	33
wpływ (efekty działań)	reagowanie na problemy/ potrzeby spo- łeczne	reagowanie	++	0,3	0,6
		zaufanie społeczne	+	0,7	0,7
poziom spełnienia kryterium [%]			50	—	43

*Ocena przy założeniu jednakowych wag poszczególnych wskaźników.

**Ocena uwzględnia wagi poszczególnych wskaźników.

Źródło: *Bezpieczeństwo personalne...*, s. 49–62.

Tabela 8. Hierarchiczna klasyfikacja kryteriów w zakresie aktywizacji obywateli oraz odpowiedzi na potrzeby społeczne

Wymiar (grupa kryteriów)	Kryterium	Wskaźnik kondycji społeczeństwa obywatelskiego (właściwość)	Ocena		
			O ₁ *	waga	O ₂ **
1	2	3	4	5	6
wpływ (efekty działań)	aktywizacja oby- wateli	informowanie / edukowanie obywateli	++	0,1	0,2
		stwarzanie warunków sprzyjających wspólnym działaniom obywateli	++	0,1	0,2
		aktywizacja osób zepchnię- tych na margines społeczny	++	0,1	0,2
		aktywizacja kobiet	++	0,1	0,2
		budowanie kapitału społecznego	++	0,2	0,4
		wsparcie w zdobywaniu środków do życia	+	0,4	0,4
poziom spełnienia kryterium [%]			61	—	53
wpływ (efekty działań)	odpowiadanie na potrzeby społeczne	lobbowanie na rzecz dostarczania usług	+	0,1	0,1
		bezpośrednie reagowanie na podstawowe potrzeby społeczne	+++	0,7	2,1
		odpowiadanie na potrzeby grup zmarginalizowanych	++	0,2	0,4
poziom spełnienia kryterium [%]			67	—	87

*Ocena przy założeniu jednakowych wag poszczególnych wskaźników.

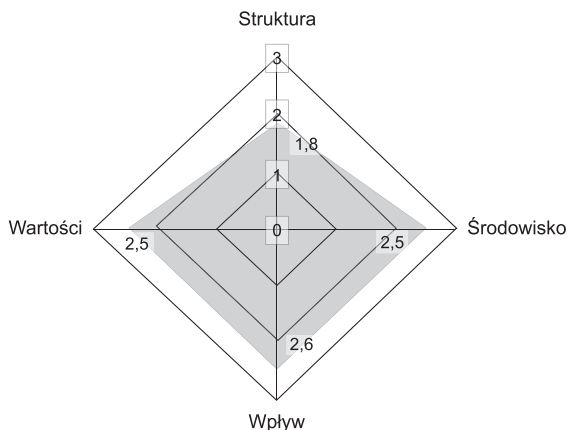
**Ocena uwzględnia wagi poszczególnych wskaźników.

Źródło: *Bezpieczeństwo personalne...*, s. 49–62.

Wskaźniki kondycji społeczeństwa obywatelskiego w wymiarze wpływ wykazują największe zróżnicowanie zależne od przyjętego systemu współczynników wagowych (tab. 7 i 8). Jest ono najbardziej widoczne w przypadku wskaźnika odpowiadanie na potrzeby społeczne (20%).

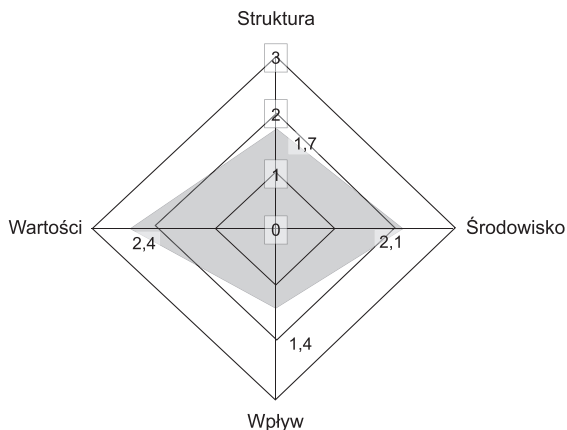
3. Wyniki analizy porównawczej wybranych społeczeństw obywatelskich

Na podstawie danych udostępnionych przez CIVICUS (rys. 3–8) wykonano obliczenia indeksów wybranych społeczeństw obywatelskich. Analizę przeprowadzono przy użyciu metody taksonomicznej. Uzyskane wartości indeksów zawiera tabela 9.

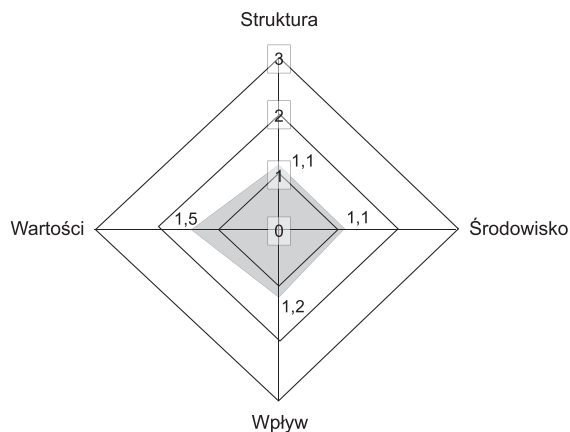
Rys. 3. Społeczeństwo obywatelskie Niemiec — diagram wykonany przez CIVICUS

Źródło: www.civicus.org (dostęp: 7.12.2013).

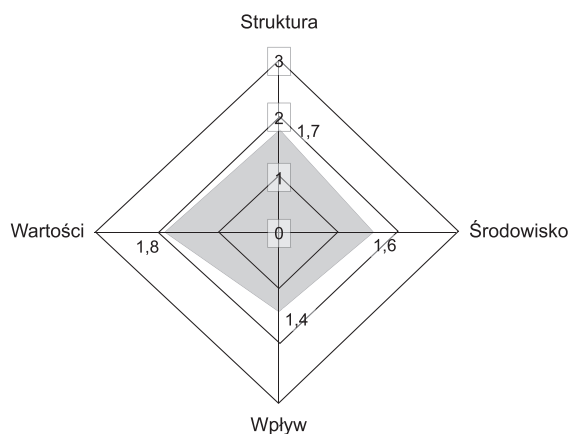
Rys. 4. Społeczeństwo obywatelskie Czech — diagram wykonany przez CIVICUS

Źródło: www.civicus.org (dostęp: 7.12.2013).

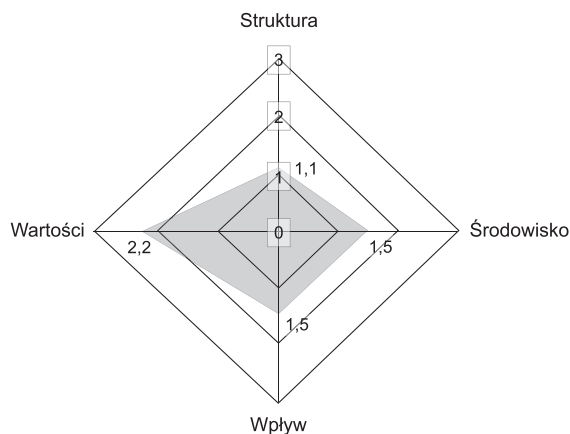
Rys. 5. Społeczeństwo obywatelskie Rosji — diagram wykonany przez CIVICUS

Źródło: www.civicus.org (dostęp: 7.12.2013).

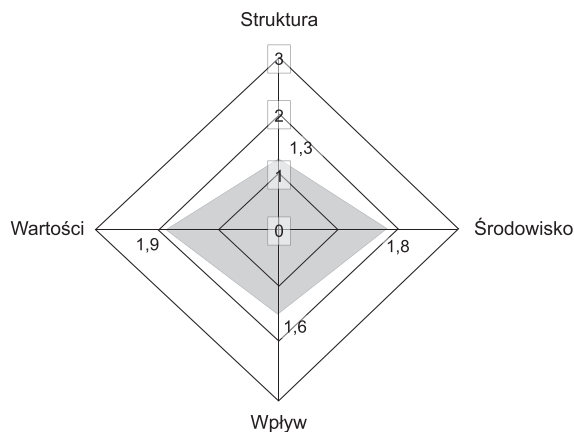
Rys. 6. Społeczeństwo obywatelskie Ukrainy — diagram wykonany przez CIVICUS

Źródło: www.civicus.org (dostęp: 7.12.2013).

Rys. 7. Społeczeństwo obywatelskie Bułgarii — diagram wykonany przez CIVICUS

Źródło: www.civicus.org (dostęp: 7.12.2013).

Rys. 8. Społeczeństwo obywatelskie Rumunii — diagram wykonany przez CIVICUS

Źródło: www.civicus.org (dostęp: 7.12.2013).

Tabela 9. Wartości indeksów wybranych społeczeństw obywatelskich

Kraj	Dane liczbowe		Indeks*
Polska	struktura	1,2	0,57
	środowisko	1,7	
	wartości	2,1	
	wpływ	1,8	
Niemcy	struktura	1,8	1,00
	środowisko	2,5	
	wartości	2,5	
	wpływ	2,6	
Czechy	struktura	1,7	0,68
	środowisko	2,1	
	wartości	2,4	
	wpływ	1,4	
Rosja	struktura	1,1	0,30
	środowisko	1,1	
	wartości	1,5	
	wpływ	1,2	
Ukraina	struktura	1,7	0,56
	środowisko	1,6	
	wartości	1,9	
	wpływ	1,4	

Bulgaria	struktura	1,1	0,47
	środowisko	1,5	
	wartości	2,2	
	wpływ	1,5	
Rumunia	struktura	1,3	0,58
	środowisko	1,8	
	wartości	1,9	
	wpływ	1,6	

*Indeks obliczono przy wykorzystaniu programu komputerowego TAX własnego autorstwa.

Źródło: opracowanie własne (dane do analizy pochodzą z www.civicus.org [dostęp: 7.12.2013]).

Analiza uzyskanych wyników (tabela 9) pozwala na porównanie indeksu społeczeństwa obywatelskiego w Polsce (0,57) z odpowiednimi indeksami wybranych państw europejskich. Można stwierdzić, że jest on porównywalny z indeksem obliczonym dla Ukrainy (0,56) oraz Rumunii (0,58). Pozostałe uwzględnione państwa, z wyłączeniem Niemiec (1,00), mają znacznie niższą wartość indeksu. W przedstawionym rankingu Niemcy wypadają zdecydowanie najlepiej spośród wszystkich społeczeństw poddanych analizie.

Należy zwrócić uwagę, że na wartość indeksu mają wpływ dwie okoliczności: maksymalne oceny za każdy z czterech rozpatrywanych obszarów (struktura, środowisko, wartości i wpływ) oraz symetryczne rozłożenie ocen na osiach wykresu. Stąd stosunkowo wysoka wartość indeksu społeczeństwa obywatelskiego w przypadku Rumunii, dla której wykres diamentu społecznego wykazuje duży stopień symetrii w porównaniu z innymi krajami.

Trzeba także podkreślić, że zaproponowana metoda określania indeksu społeczeństwa obywatelskiego jest znacznie bardziej obiektywna w porównaniu z szacowaniem go na podstawie wielkości pola powierzchni diamentu obywatelskiego bez uwzględnienia symetrii wykresu.

Bibliografia

- Baza danych o społeczeństwach obywatelskich, www.civicus.org (dostęp: 7.12.2013).
Bezpieczeństwo personalne a bezpieczeństwo strukturalne państwa, red. T. Grabińska, H. Spustek, Wrocław 2013.
 Filipowicz S., *O władzy grzechu i grzechach władzy*, Warszawa 1992.
 Frączak P., Rogaczewska M., Wygnański K., *Głos w dyskusji na temat wizji rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce*, Warszawa 2005.
 Gatnar E., *Symboliczne metody klasyfikacji danych*, Warszawa 1998.

Putnam R.D., *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Kraków 1995.

Stowarzyszenie Klon/Jawor, *Indeks społeczeństwa obywatelskiego 2007*, Warszawa 2008.

A COMPARATIVE ANALYSIS OF SELECTED CIVIL SOCIETIES

Summary

The article contains a comparative analysis of the civil society index of selected countries. The analysis is based on diagrams produced by CIVICUS — a supranational network of non-governmental organisations, which supports civil society actions all over the world. The author has also used the data on civil society in Poland gathered in a report by the Klon/Jawor Association. He has carried out an original analysis of the data characterising Polish civil society, using a taxonomic method and observing the criteria of four basic social dimensions: structure, environment, values and impact (effects of actions).

Keywords: modelling, civil society, civil society index.

Henryk Spustek
hspustek@uni.opole.pl